

Медіація: досвід іноземних країн та України

Петренко А.В., студентка гр. Юм-21, юридичного факультету СумДУ

Науковий керівник - Бурбика М.М., д.ю.н., зав.каф. права СумДУ

Як показує досвід іноземних країн, медіація може бути ефективним механізмом врегулювання спорів. Високі судові збори та високі погодинні ставки юристів, тривалість судового процесу є характерними атрибутами традиційної системи врегулювання спорів у таких країнах, як Велика Британія, США, Німеччина тощо. За цих умов популярність альтернативних механізмів вирішення спорів невинно зростає [2,с.62] При цьому медіація є вигідною не лише приватним особам, але й урядам держав, оскільки популяризація медіації дає змогу зменшити навантаження на судову систему, зменшити витрати на її утримання тощо.

Що стосується великих цивільних та господарських спорів, то тут медіація могла б стати в нагоді на більш пізніх стадіях процесу. Ментальність клієнтів із пострадянських країн є такою, що сторони просто не готові домовлятися, шукати компроміс або взаємовигідне рішення доти, доки не буде викладена юридична позиція сторін у спорі, не будуть заарештовані чи локалізовані активи, та, що також дуже важливо, доти, доки клієнти не зрозуміють, скільки насправді коштує вести процес в Англії, Швейцарії чи Франції. Саме тоді сторони усвідомлюють, що ліпше відмовитися від частини своїх позовних вимог, ніж продовжувати безкінечний та затратний судовий чи арбітражний процес[4, с.161].

Найкраще оцінювати світову практику застосування медіації, адже за українськими показниками ще занадто рано визначатися. У світі, особливо США, відсоток господарських, комерційних справ, що вирішуються за допомогою медіації, досить високий. Деякі з наших клієнтів в Україні, що мають партнерів або контрагентів за кордоном, постійно розповідають про те, що медіація пропонується юристами передусім, коли виникає конфлікт або початок претензійних відносин. Такі «просунуті» українські клієнти готові вже й в Україні застосовувати цю культуру мирних перемовин, адже вони бачать, як це працює в інших країнах. Медіація розповсюджена і в сімейних конфліктах. У США ця культура досить схожа на тенденцію мати сімейного психотерапевта, який працює з подружжям, тобто люди за кордоном більш готові впускати «третього» у свої конфліктні відносини. Медіація може використовуватися в будь-яких сферах права, де виникають конфлікти. Найчастіше це сфера відносин приватного права між рівноправними учасниками відносин у сфері бізнесу, сімейних, трудових спорах тощо. Це пояснюється тим, що законодавство України не зобов'язує сторін конфлікту звертатися за вирішенням спору до суду, якщо таке вирішення не вимагає втручання держави або не зачіпає державний інтерес. Наприклад, компанія-покупець та постачальник товару безперешкодно можуть вирішити спір щодо якості поставленого товару із залученням медіатора. [3,с.91]. Особливо буде зручно, якщо такий медіатор матиме фаховий досвід у сфері торгівлі та буде рекомендований відповідною галузевою асоціацією з торгівлі. У той же час є спори, які медіацією вирішити неможливо. Це стосується, наприклад, спорів щодо господарських договорів, пов'язаних із задоволенням державних потреб, визнанням права на об'єкт нерухомості, включаючи земельні ділянки. Окрема категорія справ, для яких судовий розгляд є обов'язковим, — справи, однією із сторін в яких є орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа під час здійснення нею владних управлінських функцій.

Існують переваги альтернативного вирішення спору перед розглядом справи у суді. Окремі види дружнього вирішення спорів можуть мати додаткові переваги для сторін спору (конфлікту) залежно від конкретної ситуації. Наприклад, при вирішенні сімейних і трудових спорів дієвим методом, який позитивно зарекомендував себе в багатьох країнах (зокрема, Нігерії, Єгипті, Південній Африці, Індії, Китаї, ОАЕ тощо), є медіація. Це можна пояснити тим, що медіаційна процедура передбачає залучення посередника (медіатора), який допомагає сторонам налагодити спілкування та самим віднайти найбільш прийнятне рішення для всіх сторін спору. На відміну від судового та арбітражного розгляду, в процесі медіації медіатор не приймає рішення, а допомагає сторонам уникнути конфлікту або зупинити його та досягти дієвого, взаємоприйнятного компромісу. Під час обговорення медіатор веде сторони до пошуку конструктивного рішення, прийнятного для всіх сторін, та зосереджується на інтересах сторін, а не на правових позиціях[1].

Деякі професійні адвокати та юристи переходять до кола медіаторів, адже мати справу в суді та вигравати її лише на підставі норм права не завжди є запорукою завершення спору. Переможена сторона, особливо в бізнесі в 90 % ситуацій, бажатиме реваншу та може вдарити сильніше, що ніколи не веде до справжньої крапки в конфлікті. Крім того, у судовій процедурі не має можливості оцінювати деякі неюридичні сторони конфлікту, але вони переважно і є підставами виникнення спору. Найчастіше є невирішені негативні емоції, недомовки, непорозуміння саме з підстав недосконалого бізнес-партнерства та людських якостей -у всьому зазначеному досить мало юриспруденції, а тому суд ніколи не оцінюватиме ці важливі сторони спору та задовольнятиме, можливо, принципові емоційні позиції сторін. Буде позиціонування лише на законодавчій справедливості [1]. Можна назвати декілька класичних переваг медіації. Серед них — оперативність, гнучкість процедури, конфіденційність, можливість зберегти партнерські відносини в майбутньому. [3, с. 90]. Наприклад, якщо виник конфлікт між двома єдиними акціонерами великого бізнесу щодо кандидатури голови правління або активів компанії, то такий конфлікт, як привило, не вирішується в одному судовому процесі, а вимагатиме відкриття декількох судових проваджень у різних юрисдикціях. При вирішенні спорів суди керуватимуться нормами права та, врешті-решт, визначать, хто переміг, а хто програв. Медіація — менш формалізована процедура, норми права є другорядними інструментами вирішення конфлікту. Медіація керується інтересами сторін, націлена на досягнення бізнес-результату, де у виграші — обидві сторони конфлікту [4, с. 158]. У той же час медіація не є популярним методом вирішення бізнес-конфліктів в Україні та Росії. Більшість великого бізнесу в цих країнах створена людьми з жорстким характером, які звикли перемагати та домінувати. За таких умов судовий процес є не просто способом вирішення спору, а набагато більшим — інструментом боротьби за активи, сфери впливу, проявом сили та ерудиції адвокатів. Медіація не дає відчуття сили та перемоги над іншим, це факт. Тому ринок сам має обрати, який варіант вирішення конфлікту йому ближчий — у судовому бою з адвокатом чи клініці під назвою медіація.

Закордонний досвід свідчить про те, що медіація широко застосовується в інфраструктурних проектах, зокрема тих, що реалізуються в рамках державно-приватного партнерства. Це пояснюється тим, що медіація, на відміну від того ж арбітражу, дозволяє суттєво економити час та фінансові ресурси сторін і, що найголовніше, забезпечити безперервність роботи над проектом. [5, с.140].

З іншого боку, медіатор не може зобов'язати сторони укласти угоду за результатами медіації, але така угода не є обов'язковою для виконання. Тому медіація може бути непринятною для вирішення деяких великих комерційних спорів. Для максимального задоволення інтересів клієнта юристам потрібно досконало володіти знаннями про особливості всіх існуючих методів вирішення спорів та враховувати особливості проекту і потреби клієнта в конкретній ситуації [2, с. 61]. Сучасним трендом у сфері медіації є законодавче закріплення обов'язку провести досудову медіацію у певних категоріях справ. Зокрема, обов'язковою є медіація у невеликих цивільних спорах, спорах про дифамацію (Баварія), сімейних (Японія), спорах про розлучення (Велика Британія), страхових (Італія) [5, с. 141]. Про введення обов'язкової досудової медіації в Україні говорити, звісно, зарано, але, враховуючи високу завантаженість судів саме невеликими справами, введення обов'язкової медіації могло би бути тим засобом, який хоча б частково зміг би розв'язати проблему. На сьогодні прикладами таких справ могли б стати ювенальна юстиція, сімейні, адміністративні справи тощо [3, с. 89].

Отже, можна зробити висновок, що коло спорів, які можуть бути ефективно вирішені медіацією, є не таким широким, як сфера судового вирішення спорів. Хоч медіація і має свої переваги, є цікава тенденція: в Європі та Японії, на відміну від США, до популяризації медіації прагнуть насамперед уряди держав, а не приватні особи. Так, заради зменшення витрат на судову систему, її розвантаження, вводиться обов'язкова досудова медіація в певних категоріях справ: невеликі цивільні спори, спори про дифамацію (Баварія), сімейні (Японія), про розлучення (Велика Британія), страхові (Італія). При цьому законодавці вважають, що принцип добровільності медіації та право на звернення до суду не порушуються, а навпаки, Директива ЄС 2008/52/ЄС від 21 травня 2008 року зазначає, що в ЄС доступ до правосуддя має включати як доступ до судових, так і до позасудових методів вирішення спорів [5, с.141].

Література:

1. Галина Єрмоєнко. Перспективи розвитку медіації в Україні // <http://www.ukrmediation.com.ua> [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrmediation.com.ua/files/content/Perspectyvy.pdf>
2. Громовий О. Медіація в Україні: переможе чи програє? // Юридичний журнал : аналітичні матеріали, коментарі, судова практика / МОН України; НПУ ім. Драгоманова; Ін-т політології та ін. – Київ, 2010. – № 1 (91). – С. 61-62.
3. Жмудь В. Запровадження процедури медіації (примирення) у законодавстві України // Юридичний журнал : аналітичні матеріали, коментарі, судова практика / МОН України; НПУ ім. Драгоманова; Ін-т політології та ін. – Київ, 2007. – № 11. – С. 89-91.
4. Зайчук О.В. Медіація як процедура врегулювання спорів шляхом досягнення консенсусу // Бюлетень Міністерства юстиції України : офіційне видання / Міністерство юстиції України. – Київ, 2010. – № 9 (вересень). – С. 158-161.
5. Медіація як демократичний та ефективний спосіб вирішення спорів: європейські норми і досвід та українська перспектива // Бюлетень Міністерства юстиції України : офіційне видання / Міністерство юстиції України. – Київ, 2010. – № 12 (грудень). – С. 137-141

Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства: матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студ. юридичного фак-ту, м. Суми, 25 травня 2013 р. / Ред.кол.: А.М. Куліш, М.М. Бурбика, М.І. Логвиненко, В.М. Семенов, А.В. Баранова. — Суми: СумДУ, 2013. — С. 219-221.